

به نام خدا

بیانیه‌ی مابانی گنگره اخلاق در علوم و فناوری تهران، آذرماه ۱۳۹۶

در آستانه‌ی میلاد هجده‌می پامبر اکرم (ص) و امام صادق (ع) که اخلاق را بنای تحول انسان و رسالت دانشمندان اعلام داشته‌اند، انجمن ایرانی اخلاق در علوم و فناوری با همکاری ۲۵ نهاد علمی، مدنی و رسمی، گنگره‌ی بین‌المللی اخلاق در علوم و فناوری را از ۱۳ تا ۱۶ آذرماه ۱۳۹۶ در تهران - مرکز همایش‌های بین‌المللی کتابخانه‌ی ملی جمهوری اسلامی ایران - برگزار کرد.

در این گنگره‌ی چهارروزه ۱۸۸ تن از پژوهشگران، اندیشمندان و دانشمندان ایرانی و غیر ایرانی به موضوع "اخلاق برای علوم و فناوری" در پنج حوزه‌ی "مبانی و مبادی اخلاق در علوم و فناوری"، "مدیریت علوم و فناوری"، "توسعه‌ی علوم و فناوری‌های نوین"، اخلاق حرفه‌ای در علوم و فناوری" و "اخلاق در علوم و فناوری و سیاست عمومی"، پرداختند و با ارائه ۲۷ سخنرانی، ۲۸ مقاله، و ۳۱۲ پوستر و ۱۶ میزگرد؛ زمینه‌ها، راهبردها و آثار اخلاقی را در ساحت‌های میان‌رشته‌ای و مستقل به صورت نظری و عملی مطرح کردند.

گنگره‌ی تهران که برای نخستین بار توانست در یک اجتماع بزرگ علمی، گفت‌وگوهای جدیدی بر سر ضرورت پرداختن به مسائل بنیادین اخلاق در حوزه‌ی علوم و فناوری و فرهنگ و جامعه‌ی مسلمان دغدغه‌ی افق‌های نوینی در عرصه‌ی پژوهش و آموزش بکشد، مهم‌ترین رهیافت‌های خود را در ۱۰ بند ذیل اعلام می‌دارد:

۱. جهان کنونی که دستخوش تغییرات پرشتاب علمی و فناوری است، علاوه بر تدوین و تبیین مبانی و ساز و کارهای اخلاقی در قلمروهای عام و خاص، نظری و عملی و جهانی و محلی نیازمند ترانزیت است.

۲. اخلاق در علم و فناوری فراتر از انباشتن، دانستن و آموختن صرف است، اخلاق سرپوشه‌ی معناداری و معنا بخشی و تنظیم رفتار فردی و جمعی نیز هست. بنابراین به حوزه‌ی همه‌دانش‌ها و فناوری‌ها تفسری دارد.

۳. عمل اخلاقی در دایره‌ی کنش‌های آزادانه، آگاهانه و ارادی قرار می‌گیرد، از این رو گنگره‌ی حوزه‌ی علوم و فناوری در تحقق عینی این مفاهیم مسؤلیت اساسی اخلاقی دارند.

۴. قرآناً، نابرابری، تبعیض و تحقیر مولد و مقوم زمینه‌های ضد اخلاقی هستند، به این سبب دستور کار اخلاق در حوزه‌ی همه‌ی علوم و فناوری‌ها، شامل مبارزه با این زمینه‌ها نیز می‌شود.

۵. هم سرشتی "اخلاق و عدالت" و "اخلاق و همدردی" ایجاب می‌کنند که حوزه‌ی اخلاق در علوم و فناوری اهداف صیانت از انسان و کرامت او، حقوق شهروندی و مدنی و نسبی و جنسیتی و قومی و مذهبی، ارتباطی کیفیت زندگی و رفاه و امنیت و خیر عمومی، توانمندسازی جامعه و کاهش آسیب‌های اجتماعی را در فرآیند توسعه‌ی علوم و فناوری‌ها به طور مستمر رصد کند.
۶. توسعه‌ی پایدار، همه‌جانبه، متوازن، موزون و همزمان نیازمند اشتراک نظر بر سر اصول و الزام‌ها و کدهای روشن، فراگیر و روزآمد اخلاقی در پهنه‌ی بهره‌ی دانش‌ها و فناوری‌های جدید از جمله محیط زیست، تغییرات اقلیمی، فناوری‌های زیستی، ارتباطات و اطلاعات و جامعه‌ی شبکه‌ای و مجازی است.
۷. رابطه‌ی متقابل میان اخلاق و دین، اخلاق و حقوق، اخلاق و فرهنگ، اخلاق و اجتماع، اخلاق و فرد، اخلاق و سیاست و اخلاق و اقتصاد، کنشگران حوزه‌ی علوم و فناوری‌ها را وادار می‌دارد که در مسیر کاهش، جل و خرافه، خردتیزی و افراطی‌گری، ثنوت طلبی و ناامنی‌حاس و فعال باشند.
۸. نخبگان، نهاد‌های مدنی، دانشگاه‌ها، مراکز تربیتی و آموزشی پیش از دبستان تا مدارس، نهاد‌های مولد اندیشه، مراکز پژوهشی و فناوری، رسانه‌های جمعی و شبکه‌های مجازی، دستگاه‌های سیاست‌گذار و برنامه‌ریز حاکمیتی نقش‌هایی موثر و به هم پیوسته در گسترش و تعمیق حوزه‌ی اخلاق در علوم و فناوری دارند، از این رو بر مسئولیت مشترک همه‌ی این نهادها در ارتقای اخلاق در کسره فرهنگ عمومی و حوزه ارزش‌ها و رفتارها و نگرش‌ها، در میان سازمان‌ها و در متن حرفه‌ها و مهارت‌ها تأکید می‌شود.
۹. لازمه‌ی پیشبرد و توسعه‌ی اخلاق در علوم و فناوری؛ فراهم آوردن زمینه‌های گفت‌وگو، ارتباط، تقابلی و تعامل در سطوح ملی و منطقه‌ای و بین‌المللی و تقویت بنیان آزادی‌های علمی، امنیت اندیشه و گسترش فرهنگ نقد است. نهادها، شبکه‌ها و مراکز فعال حوزه‌ی اخلاق در علوم و فناوری می‌توانند بایدها و برنامه‌هایی منظم را برای ایجاد شبکه‌ها و نهاد‌های محلی و جهانی طراحی و پیگیری کنند و دستگاه‌های سیاست‌گذاری و مجری نیز به انجام مستقل، غیرتشریفاتی و موثر آنها یاری رسانند.
۱۰. اهتمام به حوزه‌ی اخلاق در علوم و فناوری برآمده از نگرانی نسبت به امروز و آینده و یا محدود ماندن در گذشته نیست. تمرکز بر اخلاق در این حوزه به معنای کشف فرصت‌ها و کناره‌توجه به تهدیدهاست. در فرهنگ و تمدن ایرانی و اسلامی جانند جوامع و ملل دیگر ظرفیت‌های اخلاقی نهفته‌ای هست که می‌توان در پرتو این رویکرد جدید آنها را بازخوانی و بازآفرینی کرد.

نگره اخلاق در علوم و فناوری

آذرماه ۱۳۹۶